

BEŞERİ SERMAYENİN KALKINMA ÜZERİNE ETKİSİ

Abdullah ARI¹

Özet

Günümüzde toplumlar arası gelir eşitsizliği muazzam boyutlara varmaktadır. Neyse ki bu gelir eşitsizliği, devamlı eğitim ve sağlık yatırımlarıyla telafi edilebilmektedir. Bu devamlı eğitim ve sağlık yatırımları, beşeri sermaye denilen bir olgunun gün yüzüne çıkmasına yol açmaktadır. Yani, bir toplumun ne kadar nitelikli ve sağlıklı bireyi varsa o toplum ekonomik anlamda o kadar büyüme kaydedeceği ön görülmektedir. Beşeri sermayenin, bir toplumun veya ülkenin gelişmesi konusunda en önemli faktörlerden biri olduğu şüphesiz bir gerçektir. Özellikle de içinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında asıl gücün toplumda yaşayan bireyleri daha bilgili ve nitelikli hale getirmek olduğu açık bir şekilde gözlenmektedir. Bu çalışmanın amacı; beşeri sermaye ve kalkınma arasındaki ilişkiyi analiz etmek, aynı zamanda bu ilişkiyi nicel verilerle yansıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Beşeri Sermaye, Ekonomik Kalkınma, Sağlık, Eğitim

THE EFFECT OF HUMAN CAPITAL ON DEVELOPMENT

Abstract

Income inequality between societies is enormous nowadays. Fortunately, this income inequality can be compensated by life-long education and health spendings. These life-long education and health spendings lead to a phenomenon called human capital. In other words, once the more qualified and healthy individuals a society has, the more likely it is to grow in economic terms. It has no doubt that human capital is one of the most important factor in the development of a society or country. Especially in the information and technology era that we are in, it is obvious that the real power is to make individuals living in the society more knowledgeable and qualified. The purpose of this study is; to analyze the relationship between human capital and development, and to reflect this relationship in quantitative terms.

Key Words: Human Capital, Economic Development, Health, Education

1.Giriş

Klasik iktisatta yer alan üretim faktörleri ile günümüz dünyasının ekonomik olgularını açıklaya bilmek çoğu vakit mümkün olmamaktadır. Gelişmiş toplumların başarısını sadece fiziki sermayeye, az gelişmiş toplumların başarısızlığını ise fiziki sermaye eksikliğine dayandırmak artık görüş yetersizliği anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, büyümeye doğrudan veya dolaylı bir şekilde katkıda bulunan politik, örgütsel, çevresel, entelektüel, kültürel, beşeri ve sosyal faktörler birer sermaye unsuru olarak kabul edilmektedir (Karagül ve Masca, 2005: 38).

İktisadi kalkınmanın gerçekleşebilmesinin fiziki sermayeye bağlı olduğu şeklindeki anlayışlardan dolayı az gelişmiş ekonomilerin önemli bir kısmı beşeri sermayeyi dışarda bırakarak yatırımlarını fiziki sermayeye kanalize etmektedirler ve eğitime gereken önemi vermemektedirler (Doğan ve Şanlı, 2003: 2).

Beşeri sermayenin etkin bir biçimde kullanılması, özellikle az gelişmiş ülkelerde en önemli sorundur. Beşeri sermayenin geliştirilmesi için eğitimi ve sağlıklı bireylere ihtiyaç vardır. Söz konusu sermayenin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için, bireylerin maddi ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi en önemli koşuldur (Eser ve Gökmen, 2009: 2).

¹ Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, abduallah_423@outlook.com

İçinde bulunduğumuz küresel dünyada bilgi üretimini sağlayan en önemli kaynak beşeri sermaye olmaktadır. Bir ülkede iş gücünün sahip olduğu toplam bilgi anlamına gelen beşeri sermayenin, bilgi ve buna bağlı olarak teknoloji üretiminde temel bir yapı olması sebebiyle günümüzde toprak ve fiziksel emekten daha önemli bir noktaya varmış olduğu dile getirilmektedir (Atik, 2006: III).

Beşeri sermaye olgusu içsel büyüme modellerinin önemli bir kaynağı olduğundan, ekonomik kalkınmaya önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu yüzden ekonomik kalkınma ve beşeri sermaye olgusu pek çok akademik makaleye konu olmakta, özellikle eğitim ve sağlık yatırımları konusundaki önemine dikkat çekilmektedir. (Özyakışır, 2011: 48)

Bilgiye değer veren toplumlarda iyi eğitilmiş bireylerin etkisi ağırlık kazanmakta ve bu toplumların başarısı gelişmekte olan ülkeler için adeta bir model teşkil etmektedir. Bu modelin hayata geçirilmesi ise beşeri sermayenin fiziki sermaye ile bir harman oluşturmasından geçmektedir (Karadeniz, 2007: xviii).

Bu makalede sadece literatür taramasına dayalı bir araştırma yapıp bu araştırma nitel verilerle desteklenmektedir.

2.Beşeri Sermaye Kavramı

Beşeri sermaye literatüre ilk olarak A.Smith, J.S.Mill, A.Marshall'ın çalışmalarıyla girmiştir. Ancak modern anlamda beşeri sermaye Smith, Mill ve Marshall'ın etkisinde olmamıştır. Denison, Schultz ve Becker gibi iktisatçılar A.Smith'in görüşlerinden istifade ederek beşeri sermayenin bugünkü tanımını oluşturmuşlardır (Atik, 2006: 6).

Beşeri sermaye genel itibariyle Toplumdaki her bireyin üretim süreçlerinde kullandığı yetenek, bilgi ve becerilerin ulaştığı düzeyi ifade ederken bununla birlikte o bireylerin bedensel ve zihinsel durumlarının ne düzeyde olduğunu göstermektedir (Keskin, 2011: 128).

Yücel'e göre (2005: 11) Beşeri sermaye, işletmenin fiziksel sermaye kalemlerinin aksine mesai bittiğinde işletmeyi terk eden bir sermaye çeşididir. Şirket, çalışanın emeğini kullanma üzerine bir sözleşme yaptığı için hiçbir zaman çalışanların sahibi değildir. Çalışanlar özgür iradelerine göre işten ayrılabilir veya şirketin tasarrufuyla işten çıkartılabilirler.

Denison'a göre bir ülkede, iş gücünün üretkenlik kapasitesinin pozitif yönde etkilenmesinin yegane faktörü eğitimidir. Becker'in (1964) deneysel analizine göre Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitime yapılan yatırımların, fiziki sermayeye yapılan yatırımlardan daha fazla getirisi olduğu ortaya çıkmaktadır (Özdal, 2009: 296).

W. Schultz'un 1992'de yaptığı bir çalışmaya göre beşeri sermaye yatırımlarını öğrenci sayısı ile her öğrenci için yapılan eğitim masraflarının çarpımı olarak ifade etmektedir. Bir başka önemli isim olan S. Becker'e göre eğitime ve sağlığa yapılan yatırımların fiziki sermayeden çok beşeri sermayeyi geliştirdiğini bunun gerekçesi ise beşeri sermayenin fiziki sermaye gibi bir süre sonra kaybedilmesinin mümkün olmamasına bağladığı görülmektedir (Keskin, 2011: 28).

Beşeri sermaye yatırımları, gençlik döneminde daha çok eğitim alanında iken daha sonraki dönemlerde sağlık hizmetleri alanında önemli olmaktadır. Beşeri sermayenin fiziki sermayeye göre bir diğer avantajı ise beşeri sermayenin fazla olmasının her hangi bir sakıncasının olmaması ve azalan verimler yasasından etkilenmemesi olmaktadır (Aydın, 2016: 63).

3.Beşeri Sermayenin Diğer Sermaye Türlerinden Ayrımı

İktisadi kalkınmanın kapsadığı faktörler genel olarak şu şekilde sıralanabilir; Teknolojik ilerleme, eğitim ve sağlık düzeyinin yükselmesi, kültürel gelişme, yüksek verimlilik, gelir artışı ve toplumsal refahın iyileşmesi vb. Tüm bu faktörlerin etkisinde kalkınmışlık düzeyini ölçmek ve tanımlamak, kalkınma iktisatçıların ve politika yapımcılarının ilgisini çekmektedir. Bunun en büyük sebebi ise iktisadi gelişmenin sadece niceliksel değil aynı zamanda niteliksel bir yönünün de bulunmasıdır (Yumuşak ve Tuna, 2003: 456).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasındaki fark gün geçtikçe derinleşmekte, gelişmiş ve gelişmemiş ülke ayrışması yaygınlaşmaktadır. Bunun nedeni kalkınma süreçlerindeki değişkenlerdir. Bu değişkenleri, üretim süreci, pazarlama, piyasa oluşturma, piyasa koşulları ve beşeri sermaye gibi

ifadeler şeklinde sıralayabiliriz. Ülkelerin kalkınma macerasında bunlar öncelikli rol oynarlar. Ülkeler arasındaki derinleşen ayrımı açıklamada fiziki sermayenin ise önem katsayısı düşmektedir. Oysaki son yıllara kadar fiziki sermayenin önemi üst seviyede bulunmaktaydı (Karataş ve Çankaya, 2010: 42).

Yapılan fiziki sermaye yatırımları genellikle üretim odaklı olmaktadır. Beşeri sermaye yatırımlarında ise toplumdaki bireylerin daha çok yaşam standartlarının yükselmesi amaçlanmaktadır. Sosyal sermaye ise bireyler arası karşılıklı güvene dayalı ilişki olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sermaye beşeri sermayenin etkinliğinin artmasını sağlamaktadır (Atik, 2006: 8-10).

Fiziki yani klasik sermayenin beşeri sermayeden ayrılan en önemli noktası fiziki sermayenin nötr bir kullanımının olmasıdır. Yani fiziki sermayenin nerede kullanılacağı genellikle önceden bilinmekte olup pasif bir kullanım söz konusu olmaktadır. Beşeri sermayede ise bunu kestirmek mümkün değildir. Bu yüzden beşeri sermaye daha uzun bir süreci içermektedir (Karagül, 2012: 78).

Beşeri sermaye tanımlarda da anlaşılacağı gibi fiziki sermayeye göre bir çok yönden farklılık göstermektedir. Bunlardan ilki beşeri sermaye yatırımlarının sosyal ilişkiler yanında sosyal yapının da gelişmesine yardımcı olmasıdır. Bir diğeri ise beşeri sermayenin sabit kalmayıp sürekli yenilenmesidir. Son olarak beşeri sermayenin üretimde kullanılmadığında tamamen yok olması bu ayrımlardan biri olmaktadır (Keskin, 2011: 28).

4.Beşeri Sermayenin Unsurları

4.1.Eğitim

Ekonomik kalkınma kısmen sermaye birikiminin hızına bağlı olsa da mal ve hizmet üretiminde daha verimli olunması; iş gücünün üretken, bilgili ve becerikli olmasına bağlıdır. Bunu sağlamak ise eğitimle mümkün olmaktadır. İş gücünün üretkenliğini artırma sorunu ekonomi literatüründe beşeri sermaye bağlamında ele alınmaktadır (Ergen, 1999: 21).

Ülkelerin kalkınabilmesinde eğitimin çok önemli bir payı vardır. İyi eğitim almış, kültür seviyesi yüksek bireyler, gelişmekte olan ülkelerin aradığı niteliğe sahip önemli unsurlar haline gelmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde ise fiziki sermayeden çok insani sermayeye değer verilmektedir. Çünkü bilgi toplumu olmanın temel faktörü beşeri sermayeye önem verilmesidir (Öz, Taban ve Kar, 2008: 6).

Eğitim, işgücünün etkinleşmesinde rol oynayan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, beşeri sermaye ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bir ülkede eğitim düzeyinin ne seviyede olduğu çeşitli göstergelerle öğrenilmektedir. Bunlar; mevcut kayıtlar, mali ve fiziki veriler, okur-yazar olma durumu gibi çeşitli kısımlarda izlenmektedir (Atik, 2006: 20).

İktisadi kalkınmanın sürdürülebilir olması için eğitimin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bununla birlikte eğitim kalitesi güncel teknoloji ve ilerlemelerle uyumlu olmalı. Eğitim: toplumun bilinç seviyesini yükseltme, karmaşık toplumsal problemlerin çözülmesini sağlama, teknolojik ilerlemeye yardımcı olma ve kültürel beceri ve özellikleri keşfetme gibi yararlı etkilere sahip olabilmektedir (Karataş ve Çankaya, 2010: 41).

Daha iyi bir eğitim için ülkelerin izlemesi gereken politikalar 8 madde halinde ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, Özel İhtisas Raporu, 2014:5-6);

- Vizyon ve liderlik
- Yüksek standartlar
- Eşitliğe adanmışlık
- Yüksek nitelikli öğretmen ve liderler
- Uyumluluk ve tutarlılık
- Yönetim ve hesap verebilirlik
- Öğrenci motivasyonu
- Küresel gelecek oryantasyonu

Beşeri sermaye stokuna yapılan yatırımlar. Bir ülkenin üretken kapasitesini arttırmakta ve gelir düzeyini yükseltmektedir. Bu da eğitim ve sağlık gibi yatırımların fazlalaşmasına yol açmaktadır (Canpolat, 2000:267). Eğitimin bir ülke ekonomisinde önemi Amerika Birleşik Devletlerin’de ampirik olarak kanıtlanmıştır. Bu araştırmaya göre 1929-1982 yılları arasındaki dönemde milli gelir artışının %25’inin eğitim süresindeki artıştan kaynaklandığı açıklanmaktadır (Şimşek, 2006: 12).

4.2.Sağlık

Dünya sağlık örgütüne göre sağlık, zihnen ve bedenen en uygun noktada olmaktır. Diğer bir deyişle sağlık, sadece hastalık ve rahatsızlığın olmamasıyla değil aynı zamanda mental açıdan da iyi olma durumudur. Sağlık bireyin fiziksel ve zihinsel durumuyla ilgili olduğundan sağlık hizmetleri toplumun fiziksel, mental ve sosyal açıdan iyi bir durumda olabilmesi için yapılması gereken hizmetler olarak tanımlanabilir (Mutlu ve Işık, 2005: 8).

Günümüzde bir çok araştırma sonucuna göre ekonomik büyümenin sağlığı güçlendirdiği, sağlık alanındaki ilerlemelerin de ekonomik büyümeyi ve verimliliği etkilediği ileri sürülmektedir (Ecevit ve Çetin, 2010: 169).

Ülkelerin beşeri sermaye birikimleri konusunda önem derecesi yüksek unsurlardan biri de sağlık olmaktadır. Bireylerin eğitim alıp ekonomik faaliyette bulunabilmesi için sağlıklı olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, beşeri sermaye birikimi eğitim sistemi kadar sağlık sisteminin de sorgulanmasına yol açmaktadır. Sağlık, J.Mushkin (1962), G.Becker (1964) ve M.Grosman (1999) ile beşeri sermaye literatürüne önemli bir unsur olarak girmiştir. Bu bilim insanlarına göre sağlık yatırımlarının aynı zamanda beşeri sermaye yatırımları olduğu ifade edilmektedir (Atik, 2006: 21).

Sağlık, doğru karar almayı ve iş gücü verimini arttıracak için beşeri sermayenin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bebek ölüm oranı ve yaşam beklentisi oranı gibi göstergeler de kişi başına düşen milli gelir ile güçlü bir bağ oluşturmaktadır (Şimşek, 2006: 16).

4.3.İşgücü Transferi (Beyin Göçü)

Çoğu zaman az gelişmiş ülkelerde bulunan nitelikli işgücü, yaşam standartlarının yüksek olduğu başka ülkelere göç etmektedir. Bu şekilde göç alan ülkelerin beşeri sermaye stoğu artmakta göç verenlerin ise düşmektedir. Beşeri sermaye transferinin birden fazla nedeni bulunmaktadır. Bunlar; Savaşlar, ücret farklılıkları, ülkelerin ticaret yapısının değişimi ve nüfus artış hızındaki değişimler olabilmektedir. 1971 yılında Jagdish Bhagwati ve Martin Partington tarafından beyin göçüne maruz kalan ülkeler için bir öneri öne sürülmüştür. Buna göre, beyin göçü alan ülkelerin beyin göçü aldığı ülkeye bir tür vergi ödemesi yapmaları istenmektedir. Bu önerinin uygulanması pek mümkün olmamaktadır (Atik, 2006: 23, 24).

Gelişme genel olarak ekonomik bir süreci ifade etmekle birlikte bir çok yönüyle toplumsal yapıyla sıkı bir bağlılık göstermektedir. Toplumsal yapı veya toplumdaki kurumlar gelişmeyi yavaşlatabileceği gibi, onu hızlandırıp kolaylaştırabilirler. Bunun sebebi iktisadi gelişme ve toplumsal yapı arasında bir etkileşimin olmasıdır. İktisadi gelişmenin bütün aşamalarında, devletler, toplumlar ve kurumlarda, iktisadi gelişme düzeyinin gereklerine uygun bir biçimde değişimler olmaktadır. Bu değişimlerin olumlu yönde olması için beyin göçü olgusuna dikkat edilmesi derin bir öneme sahiptir (Doğan ve Şanlı, 2003: 10).

Şimşek’e göre (2006: 120) kalkınma ve beşeri sermaye arasındaki ilişki daha çok beyin göçü olgusuyla ifade edilmektedir. Birçok araştırmaya göre beyin göçü ekonomik büyümeyi durdurmakta, nitelikli ve eğitilmiş bireylerin kaybedilmesine yol açmaktadır. Böylelikle üretim süreçleri zarar görmekte ve ülkenin kalkınma serüveni hız kaybetmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bilim ve teknoloji alt yapısındaki yetersizlikler de beyin göçünü arttırmakta bu da beşeri sermaye eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

1990-2000 yılları arası dönemde OECD ülkelerine olan göçlerin artış oranı nitelikli iş gücü için %70’iken niteliksiz olarak değerlendirilen iş gücünün artış oranı ise %28 seviyesindedir. Göç veren

Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi

ülkeler ile göç alan ülkelerdeki kazanç farklılıkları, göç veren ülkelerdeki yaşam standartlarının görece düşüklüğü, güven kaybı ve gelecek endişesi gibi itici faktörler, gelişmiş ülkelerin seçici talepleri ile birleşince göç akımları içinde beyin göçünün payı ön plana çıkmaktadır (Gökbayrak, 2006: 72).

Beyin göçünün az gelişmiş ülke ekonomilerine büyük zararı olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte gelişmiş ülkelere göç eden bireylerin edindikleri bilgi birikimiyle ülkelere dönmesinin de ekonomiye pozitif katkısı olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin beyin göçünü pozitif bir yöne çevirmesi için ARGE çalışmalarıyla yeni istihdam alanları oluşturarak nitelikli insanları yeniden ülkeye kazandırması gerekmektedir (Şimşek, 2006: 87).

5.Kalkınma ve Beşeri Sermaye İlişkisi

Bugünün gelişmiş ülkelere bakıldığında geleneksel üretim girdileri denilen fiziki sermaye, toprak ve/veya iş gücü gibi girdilerdeki artışın ekonomik büyümeye etkisi kısmi olmaktadır. Ekonomik büyümeye kaynak teşkil edecek asıl faktörler verimliliği arttıran bilimsel bilgilerdeki artıştır (Karadeniz, 2007: 19).

Ülkelerin beşeri sermaye düzeyini ölçen *beşeri kalkınma endeksi*(HDI), bir diğer adıyla *insani kalkınma endeksi* *birleşmiş milletler kalkınma programına* göre aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu endekse göre ülkeler üç gruba ayrılmıştır. Beşeri Kalkınma Endeksi değeri 0,800 ve üstü değerde olan ülkeler *yüksek veya çok yüksek beşeri kalkınma grubunu*; 0,500 ve 0,799 arasında olan ülkeler *orta beşeri kalkınma grubunu* ve 0,500'ün altında olan ülkeler *düşük beşeri kalkınma grubunu* oluştururlar. Beşeri Kalkınma Endeksi; Ortalama ömür, eğitim durumu ve hayat standardı endeksinin aritmetik ortalamasıyla bulunur.

Tablo 1: Beşeri Kalkınma Endeksi

Sıra	Ülke	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Norveç	0.849	0.917	0.939	0.941	0.942	0.945	0.948	0.949
2	Avustralya	0.866	0.899	0.927	0.930	0.933	0.936	0.937	0.939
3	İsviçre	0.831	0.888	0.932	0.932	0.934	0.936	0.938	0.939
4	Almanya	0.801	0.860	0.912	0.916	0.919	0.920	0.924	0.926
5	Danimarka	0.799	0.862	0.910	0.922	0.924	0.926	0.923	0.925
6	Singapur	0.718	0.820	0.911	0.917	0.920	0.922	0.924	0.925
8	İrlanda	0.762	0.857	0.909	0.895	0.902	0.910	0.920	0.923
10	Amerika Birleşik Devletleri	0.860	0.884	0.910	0.913	0.915	0.916	0.918	0.920
12	Hong Kong	0.781	0.825	0.898	0.905	0.907	0.913	0.916	0.917
17	Japonya	0.814	0.856	0.884	0.889	0.894	0.899	0.902	0.903
29	Yunanistan	0.760	0.801	0.860	0.858	0.860	0.862	0.865	0.866
36	Polonya	0.712	0.784	0.829	0.834	0.838	0.850	0.852	0.855
41	Portekiz	0.711	0.782	0.818	0.824	0.827	0.837	0.841	0.843
50	Romanya	0.700	0.708	0.798	0.797	0.794	0.797	0.798	0.802
54	Uruguay	0.692	0.742	0.780	0.784	0.788	0.791	0.794	0.795
59	Malezya	0.643	0.725	0.774	0.776	0.779	0.783	0.787	0.789
66	Sırbistan	0.714	0.709	0.757	0.767	0.766	0.771	0.775	0.776
69	İran	0.572	0.666	0.745	0.755	0.769	0.770	0.774	0.774

Tablo 1 (Devamı)

71	Türkiye	0.576	0.653	0.737	0.750	0.754	0.759	0.764	0.767
90	Çin	0.499	0.592	0.700	0.703	0.713	0.723	0.734	0.738
94	Jamaika	0.651	0.680	0.722	0.725	0.727	0.727	0.729	0.730
97	Tunus	0.569	0.654	0.714	0.717	0.720	0.722	0.723	0.725
107	Moldova	0.652	0.597	0.672	0.679	0.686	0.696	0.701	0.699
110	Paraguay	0.580	0.624	0.675	0.679	0.679	0.688	0.692	0.693
113	Endonezya	0.528	0.604	0.662	0.669	0.677	0.682	0.686	0.689
151	Tanzanya	0.370	0.391	0.498	0.504	0.513	0.512	0.519	0.531
162	Senegal	0.367	0.381	0.455	0.463	0.474	0.483	0.491	0.494
175	Mali	0.222	0.297	0.404	0.411	0.421	0.430	0.438	0.442
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0.320	0.314	0.361	0.366	0.370	0.345	0.347	0.352

Kaynak : UNHDR, 2016 (216-219)

Türkiye, 2015 yılına ait beşeri kalkınma raporunda 0.767 beşeri kalkınma indeksine sahiptir. Bu da Türkiye'nin orta beşeri kalkınma grubunda olduğunu göstermektedir değerlendirme 188 ülke üzerinden yapılmış ve Türkiye 71. Sırada çıkmıştır. 2000 yılına ait beşeri kalkınma raporunda ise Türkiye 39. Sıradadır. Bunun nedeni hesaplama tekniklerinin ve değerlendirilen ülke sayısının artması olmakla birlikte, son zamanlarda diğer ülkelerin Türkiye'ye göre daha hızlı ilerlemesi neden olarak gösterilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Beşeri sermaye olgusu ekonomik büyüme ve kalkınma serüveninin en önemli aktörlerinden biridir. Gelişimini tamamlamak isteyen ülkelerin hızlı bir şekilde beşeri sermaye yatırımlarına yönelmesi gerekmektedir. Bu yatırımlar yapılırken sürdürülebilirlik de önem arz etmektedir. Ülkelerin doğal güzellikleri yok edilmeden yapılan bir beşeri sermaye yatırımı, amacına ulaşmış olacaktır. Bunun dışındakiler sadece boşa kürek çekmektir. Doğal çevrenin zarar görmesi bireylerin sağlığının kötüleşmesi demektir. Ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması en az ekonomik büyümenin kendisi kadar önemlidir. Bazı doğal kaynakları hızla tüketerek ulaşılan ekonomik büyüme dönemsel olacaktır ve sonu hüsrarla bitecektir.

Genel olarak bakılacak olursa ekonomilerin, özel olarak bakılacak olursa sektörlerin, eleman ihtiyaçlarını nitelik ve nicelik olarak karşılayacak bir eğitim sistemi dizayn edilmelidir. Ülke ekonomisinin gelişme kaydedebileceği potansiyel alanlara gençlerin kanalize edilmesi, hem ekonomi açısından hem de sektörler açısından önemli olacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınabilmesi öncelikle beşeri sermayenin daha iyi ve kaliteli bir düzeye getirilmesine bağlıdır. Bunu başarmanın yolu eğitim sistemine yeterli kaynağı ayırmaktır. Eğitimin geniş kitlelere kaliteli bir şekilde verilmesi önemlidir. Ayrıca *yaşam boyu öğrenme* kültürünü toplumun tüm bireylerine aşılması amaçlanmalıdır.

Kaynakça

Atik, H. (2006). Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

Aydın, H.İ. (2016). Sosyal Sermaye ve Kalkınma, 1.Baskı, Efil Yayınevi: Ankara.

Berber, Ş. (1999). "Beşeri Sermaye ve İktisadi Kalkınma", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 1

Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi

- Bülent Ö. , Taban S. Ve Kar M. (2008). “ Kümeleme Analizi İle Türkiye ve Ab Ülkelerinin Beşeri Sermaye Göstergeleri Açısından Karşılaştırılması”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 1, Cilt: 10
- Canpolat N. (2000). “Türkiye’de Beşeri Sermaye Birikimi ve Ekonomik Büyüme”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 2
- Doğan S. , Şanlı B. (2003). İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 8, Sayı: 1
- Ecevit, E. , Çetin, M. (2010) “Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi”, Doğu Üniversitesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2
- Ergen, H. (1999). “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Büyüme Katkısı”, Ekonomik Yaklaşım 10 (35), 21-52.
- Eser K. , Gökmen Ç. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerinde Gözlemler. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. Cilt: 1, Sayı:2
- Gökbayrak, Ş. (2006) “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 63, Sayı: 3.
- Kalkınma Bakanlığı, (2014), Özel İhtisas Raporu, s.5-6. (25.02.2018)
- Karagül, M., Masca, M. (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar.
- Karadeniz, O., Durusoy, S., Köse, S., (2007). Türkiye’de Eğitim ve Beşeri Sermaye, Ed: Oğuz Karadeniz, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Karagül, M. (2012). Sosyal Sermaye (Kapitalizmin Kör Noktası), 1.Baskı, Nobel Yayın: Ankara.
- Karataş M. , Çankaya E. (2010). İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl:2, Sayı: 3
- Keskin, A. (2011). Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 25, Sayı: 3-4.
- Mutlu, A ve Işık,A,K (2005). Sağlık Ekonomisine Giriş, Ekin Yayınları, Bursa.
- Özdal, H. (2009). Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Ed: Habibe Özdal, Mehmet Yegin, Osman Bahadır Dinçer, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu: Uşak.
- Özyakışır D. (2011). Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 1
- Şimşek, M. (2006). Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz, 1.Baskı, Ekin Kitabevi: Bursa.
- Taban, S. Kar, M. (2004) Kalkınma Ekonomisi, Ekin Kitabevi, Bursa.
- United Nations Human Development Report 2016.
- Yumuşak İ. G. , Y.Tuna (2001). Beşeri Kalkınma İndeksi ve Türkiye Analizi.
- Yücel R. (2005). Bilgi Dönüşümleri ve Entelektüel Sermaye Açısından Önemi. İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Sayı: 7